

Posledica nezadovoljstva građana koji su poslali jasne poruke javnosti bila je otvaranje nove arene političkog sukoba. Dok vlast izlazi sa vizijom „Zelene Srbije“, u opozicionom bloku se pored pokrerta Ne davimo Beograd, koji se praktično od osnivanja bave pitanjem ekologije, pojavljuju i novi „zeleni“ akteri. Tako imamo novoosnovanu grupaciju Nebojše Zelenovića, koja je svojevrsni konglomerat ekoloških udruženja iz 60 gradova, ali i jaku kampanju Stranke slobode i pravde Dragana Đilasa koja je svoj vizualni identitet u par dana preokrenula i podredila zelenoj agendi.

Na konferenciji za medije predsednika Aleksandra Vučića održanoj četvrtog juna čuli smo između ostalog i da je glas naroda (za vlast) glas od boga. Tom prilikom najavio je i potencijalni opštinski ili okružni referendum o projektu izgradnje rudnika Jadar kompanije Rio Tinto, koji bi se bavio eksploatacijom litijuma u okolini Loznice. U isto vreme grupe građana i deo stručne javnosti složile su se u oceni da je opasnost po životnu sredinu velika, a sam proces nedovoljno transparentan. Zbog ovog i sličnih primera širom Srbije, kao što su poslovanje RTB Bora, Železare Smederevo, fabrike Ling Long i drugih, građani mesecima protestuju i zahtevaju da se preispita poslovanje kompanija koje imaju potencijalno visok rizik po životnu sredinu. Iako same investicije ovog tipa nisu po sebi problem, naprotiv – one u nerazvijene zemlje poput Srbije donose nova znanja i tehnologije, pospešuju razvoj domaćeg tržišta i bitno doprinose povećanju zaposlenosti – mora se skrenuti pažnja i na ono što se u teoriji naziva negativnim eksternalijama, odnosno neželjenim spoljnim efektima. U svim gore pomenutim slučajevima, najveća eksternalija svakako jeste ugrožavanje životne sredine.

Ekološke politike kao mobilizatorski faktor

Udruživanje građana oko ekoloških tema dobilo je na političkom značaju posebno nakon tzv. ekološkog ustanka koji je mobilisao brojne aktiviste zelenih politika. Tu se pored udruženja Odbranimo reke Stare planine, pojavilo i mnoštvo drugih lokalnih organizacija koje su na različite načine otpočele borbu sa ciljem da pozovu nadležne na odgovornost i zaustave sprovođenje spornih projekata. Negativne eksternalije koje su se javile kao posledica zaobilaženja propisa o životnoj sredini, uspostavljanja netransparentnih dogovora između kompanija i države i samim zanemarivanjem obaveznih studija opravdanosti, pored sve vidljivijeg aktivizma građana dovode do toga da se i same političke partije više zainteresuju za ove teme.

Sa jedne strane, iz vladajuće stranke tvrde da su životna sredina i zelena tranzicija ekonomije među prioritetima države, ali i da su projekti poput Jadra velika šansa za razvoj privrede koji može doneti čak 19 milijardi evra godišnjeg prihoda. Sa druge pak strane

imamo grupe građana, određeni broj ekologa, pa i opozicione partije, koje tvrde da je vaganje između ekonomije i ekologije „preskupo“ i da na primeru RTB Bora, koji vlast naziva zelenim rudnikom, vidimo da se obećanjima samih kompanija po pitanju ekoloških standarda ne može verovati. Međutim, koliki je stvarni politički potencijal ekoloških pokreta kod nas i mogu li oni obezbediti neke veće promene pitali smo Marka Vujića sa Fakulteta političkih nauka.

„Ne bi se moglo reći da je potencija aktivizma u sferi ekologije toliko snažna da može doneti korenite promene. Međutim, hrabri činjenica da je sve veći broj pokreta sa širim društvenim ciljevima inkorporirao ekološku tematiku u najbitnije delove svojih agenda. Takođe, lokalni aktivizam i participacija na lokalnu je jedan pozitivan pokazatelj da bi u bliskoj budućnosti upravo ekologija mogla postati integrativni faktor šireg političkog aktivizma u Srbiji“, ističe Vujić.

Slučaj Železare

Da su ekološki problemi nastali lošim poslovanjem kompanija koje su predstavljene kao strateški partneri Srbije veliki, potvrđuju i podaci Agencije za zaštitu životne sredine o kvalitetu vazduha, kao i izveštaji Instituta Batut o kvalitetu vode u Smederevu. Po njihovim podacima naselje Radinac u kome se nalazi Železara jedna je od 10 najcrnijih tačaka Srbije, navode iz organizacije Tvrđava.

„Dvorišta i kuće su prekrivene crvenom i crnom prašinom koja otežava disanje. Prekriva takođe i useve koji se plasiraju na smederevsku pijacu, što situaciju čini dodatno opasnom, jer ta prašina, koju građani kolokvijalno zovu „čelična“, se ne može skinuti običnom vodom, već samo sapunom“, kaže za Talas Nikola Kolja Krstić, iz organizacije Tvrđava.

On navodi i da je studija koju su 2013. godine sprovedli srpski istraživači, a koja se ticala uticaja Železare na maligne bolesti u Smederevu, pokazala da je najviši procenat obolelih upravo u Radincu, od svih 29 smederevskih sela.

„Nakon dolaska HBIS-a 2016, proizvodnja je značajno podignuta, a tehnologija zbog neodržavanja zapuštena, pa osnovano sumnjamo da je procenat obolelih od malignih bolesti skočio“, kaže Krstić i dodaje da je građanima direktno ugrožen život u naseljima i selima oko Železare.

Pokret Tvrđava pak nije za gašenje Železare, jer kako kažu „ona je od izuzetne važnosti za ekonomiju Smedereva, budući da u njoj radi 5.000 radnika, a da od nje indirektno zavisi još 10.000 ljudi koji sa njom saraduju ili imaju ekonomski interes da ona radi“. Međutim Krstić ističe da je „od krucijalnog značaja da država obezbedi poštovanje zakona koje kineska kompanija svakodnevno krši, uz jasne sankcije za to“.

Pokret Tvrđava pokrenuo je i svoju inicijativu PVO (Protiv Vazdušna Odbrana) i izašao sa šest kratkoročnih, ali konkretnih, predloga rešenja. To su ugradnja filtera na postrojenjima, obavezne cirade na kamionima koji prevoze šljaku, sadnja širokog zelenog pojasa oko Železare, ugradnja vodenih topova, izgradnja dve biciklističke staze ka Železari i zabrana neadekvatnog odlaganja šljake.

Slučaj RTB Bor

Da Železara u Smedervu nije izolovani slučaj vidimo i na primeru Rudarsko topioničarskog basena Bor. Zidjin mining, kinesku kompaniju koja je 2018. godine otkupila 63 odsto vlasništva RTB Bora, brojne grupe građana godinama pozivaju na odgovornost za ekstremno pogoršanje vazduha u Boru. Količine sumpor dioksida u vazduhu neretko budu i po nekoliko puta više od zakonom dozvoljenih.

Da kompaniju Zidjin mining u medijima prati loša reputacija kada su u pitanju ekološka zagađenja mogli smo u da vidimo još 2010. godine u Rojtersovom izveštaju o situaciji kada je zbog izlivanja kiseline iz njihovog rudnika u reku Ting ubijeno ili otrovano na hiljade riba i da je to uticalo na snadbavanje vodom preko 60 000 ljudi.

Referendum i dometi

Ipak, najava mogućeg referenduma koji je usko vezan za pitanje ekologije i isticanje „vizije zelene Srbije“ pokazuje da upravo ova tema može da bude remetilački faktor u održavanju idealne slike brzog napretka i prosperiteta koji je važan deo imidža SNS-a. Ovo je posebno relevantno u kontekstu predstojećih izbora, gde ekološke politike mogu odigrati značajniju ulogu nego u prethodnim izbornim ciklusima.

„Ekologija jeste relevantnija tema na narednim nego na prethodnim izborima, ali u skorije vreme verovatno neće biti tema na kojoj će se dobijati izbori. Pošto smo mi još uvek pretežno siromašno društvo ekologija neće biti prioritet u kampanji 2022, ali će vremenom sve veći broj građana voditi računa šta su rešenja koje partije u izbornim kampanjama nude biračima za sada već nagomilane probleme u oblasti ekologije“, ističe Dušan Vučićević, docent na Fakultetu političkih nauka i dodaje da su ekonomska pitanja i pitanja životnog standarda, odnos prema rešavanju statusa Kosova verovatno i dalje najvažnije arene sukoba. Istraživanje javnog mnjenja koje je rađeno krajem aprila, a u koje je Talas imao uvid, pokazuju da su zagađenost vazduha, mini-hidroelektrane i otvaranje rudnika litijuma pitanja koja manje brinu građane Srbije od niskog životnog standarda i siromaštva, nezaposlenosti i otpuštanja, ekonomskih posledica epidemije virusa korona, odlaska mladih u inostranstvo. Tu vidimo i da se brige opozicionih i glasača vlasti dosta razlikuju, pa tako pitanje hidroelektrana veoma brine tek 11,2% glasača Aleksandra Vučića, ali čak 46,7% glasača

opozicije. Slični su podaci i kada je u pitanju otvaranje rudnika litijuma gde su glasači partija na vlasti u mnogo manjoj meri zabrinuti od glasača opozicije sa procentualnom razlikom od skoro 40%.

Izvor: talas.rs